

tors de fi de segle), i el localitza només en el Princ., però ací pertot (sí bé amb una variant secundària *bajard* en alguns pobles empordanesos i de comarques del Centre). Entre els usos més freqüents hi ha el destinat a dur un cos de persona morta o inànime, una imatge religiosa, i diversos objectes relatius a l'agricultura (sovint el de portar rocs, com a la Vall Ferrera, en el dicc. Torra i en els docs. que cito).

En francès la forma predominant és també *bayart*, abundantment usada des del S. XIII; si bé també s'hi troben variants *beart* (la *e* de la qual, en hiatus, ja pot ser pronúncia reduïda de *ei*, *ai*) l'any 1239 (*Dict. Gral.*),¹ després contret en *bard* [S. XVII];² la variant passà també a la nostra llengua, on trobem *beart(t)*, avui usat en algun punt (Vimbodí, *AlcM*), i ja en un doc. vigatà de 1584: «un *beart* ple de pedres».³ Des del Nord de França es propagà a molts parlars de les llengües meridionals: cast. *bayarte* [1624, *DCEC* I, 430-1], arag. *ballarte*;⁴ oc. *baiard*, que ja apareix en algun text medieval tardà, i que avui està molt estesa, sobretot en les terres gascones;⁵ a Itàlia ha pres peu molt amplament en el Migjorn, en la forma *bajardo*, *-du*, des del Sud del Laci i Campània fins a Calàbria i Sicília (Rohlf's), des d'on degué passar a la lingua franca, car C. de Villalón ja deia el 1555 que era mot usat entre els esclaus dels turcs (*DHistAcEsp.*).

Resta, doncs, clar que totes les formes romàniques vénen en últim terme del fr. *bayart* del S. XIII. Pel que fa a l'origen d'aquest s'han proposat diverses etimologies insostenibles (així devia opinar M-L., que ni en el *REW* ni tan sols esmenta el mot): el ll. *baiulus* 'bastaix'⁶ suposa l'enorme anacronisme de traslladar la pronúncia del fr. *-ill-* com a *-y-* quatre segles abans que aparegui per primer cop, en un mot que en francès no ha aparegut mai amb *-ill-*. El suposat fràncic **berhard* 'portador' de Gamillscheg (*ZRPb*. XLIII, 557) ni ha existit mai en cap llengua germànica ni la *-r-* pogué canviar-se en *-y-* (o desaparèixer, no essent possible una dissimilació entre vocals). La que defensà Bloch hàbilment (*RLiR* XI, 323-5; encara Bloch-W.) o sigui fer-ho derivar del fr. ant. *baer*, *beer*, 'estar BADAT, obert', fóra ja d'allò més improbable des del punt de vista morfològic, no té fonament semàntic, i xoca (com ell mateix ja reconeixia) amb l'aparició d'una *-y-* injustificada en la forma predominant des del S. XIII fins avui. J. U. Hubschmied (*VRom*. II, 29-33) postulà audaçment un cèltic **BAGARETON*, derivat d'un cèltic **BAGUS* 'braç', però ni hi ha indici seriós d'aquest nom del braç en cèltic (postulat merament a base del grec i el sànscrit, Pok., *IEW*, s. v. BHAGH-) ni hi ha una terminació cèltica *-ARETON* (solament *-RETON* i amb funcions diferents).⁷

En fi de comptes no queda altra idea defensable que la que ja suggerí Rohlf's (*ASNSL* CLXXI, 139): *bayart* fóra el mateix que el nom propi de cavall, força repetit a la França medieval, *Bayart*, que devia derivar del francès *bai* nom d'un color o «pèl» de cavall, ll. *BADIUS*; ja vaig acceptar aquesta idea, si bé amb força reserves, fa 25 anys, en el *DCEC*. En l'en-

demig m'hi he anat decantant més, si bé potser no basta ni convenç prou la fonamentació semàntica que hi aporta Rohlf's en comparar amb el fr. *bourdon* 'bordó, bastó de pelegrí' i el cast. *muleta* 'crossa' que pròpiament significaren 'mul, matxo': car es tracta d'uns suports de naturalesa ben allunyada de la d'una civera.

A part d'aquesta vaga analogia, puc afegir justificacions més fermes: a) *bayo* a Xile, i *baya* (menys segur) a d'altres parts d'Amèrica, «caja con varas en que se deposita a los difuntos para conducirlos a la sepultura»;⁸ paralelisme colpidor amb el nostre cas; b) està provat que en efecte *bayart* era freqüent a l'antiga França com a nom de cavall;⁹ però d'altra banda sembla que sovintejà especialment el color «bayart» entre els rossins, com puc documentar-ho a Gasconya (recordem la forta expansió, justament allí, de *baiard* 'civera'): «dos *rociis*: la ung de peu [‘pèl’] *bayart* ab los pees [‘potes, peus’] *baus*,¹⁰ et l'autre grison» en una escriptura de 1445 del Cartulari d'Osau (B241), i ja s'esmenten *rocis de peu baiart* en dos docs. del S. XIV de la zona garonenca (Germans Bonís); ara bé per transportar ferits o cadàvers és natural que no s'usessin corsers o palafrens sinó bèsties menys valuoses i de marxa més calma, com el rossí; de més a més ens confirma que s'usava en el parlar viu el derivat *bayart* com a nom de pèl de cavall.

c) Hi una justificació semàntica més convincent i completa que la suggerida per Rohlf's, i és que el soldat o guerrer, de llenguatge sempre imatjat, compararia molt naturalment un baiard a una espècie de calcadura damunt la qual hom carretejava els ferits o traspassats, i de fet és de creure que en les hosts més ben proveïdes es degué substituir el transport de ferits de gravetat o de nobles cadàvers per l'ús de civeres o baiards, més solemne i respectuós que no pas lligar el mort a cavall d'un rossí, i també menys dolorós i perillós per a un ferit que ja no estava en estat de sostenir-se sobre una sella: d'ací que el nou enginy prengué el nom del mitjà, més bàrbar i primitiu, que vingué a substituir.

DERIV.: *Baiardada*, *Baiardejar*.

¹ Altrament el mateix *Gloss. Archéol.* de Gay dóna també per a la mateixa data de 1239 una altra grafia *boicart* (*DGral.*, s. v. *boyart*): potser doncs les dues grafies són variants mss., i no estem segurs de si totes dues no són còpies imprecises de *beiard* o cosa anàloga. — ² Evolució fonètica ja més notable, però possible en tot cas, i ací facilitada per la posició molt ante-tònica en els importants derivats *bardée*, *barder*, *bardeur*, *débardier*. — ³ A Villalóns, F. Solà, *Monografia hist. de Puig-l'agulla*, Vic, 1916, p. 130. — ⁴ Amb una *-ll-* secundària que sovint tendeix a afermar-se en aquest dialecte; també *balluarte*, amb influència del parònim *baluarte* (i després metàtesi **buallarte*, d'on *guallarte* a Santander). *Ballarte* és la forma que anoto des de Benasc fins a glossaris de Navarra i la Rioja (Iribarne; Cillero, *BRAE* x, 658); més dades aragoneses i castellanen en el *DCEC* (*ballarte*); GdD (*RFE* xx,